

تاریخ: ۱۳۹۹/۰۷/۲۱
شماره: ۹۶۰۱۰۳
پوست:

پنجمین کنگره بین المللی
توسعه کشاورزی، منابع طبیعی،
محیط زیست و گردشگری ایران

گواهینامه پذیرش، چاپ و ارائه مقاله

سرکار خانم / جناب آقای شهرزاد نادرزاده، حمداله سجاسی قیداری

بدینوسیله به استحضار می رساند مقاله جنابعالی با کد پیگیری CE-00278-AB و تحت عنوان:

تحلیل و بررسی دانش و آگاهی زیست محیطی طبیعت گردها مطالعه مورد: منطقه حفاظت شده بینالود

با توجه به نظر کمیته داوری پنجمین کنگره سالانه بین المللی توسعه کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری ایران جهت چاپ و ارائه در این کنگره که در تاریخ ۱۶ الی ۱۸ دی ماه ۱۳۹۹ با مجوز رسمی برگزاری از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به شماره ۷۶۸۶۸۶۹ و با همکاری دانشگاه مازندران، دانشگاه یاسوج و دانشگاه شیراز در دانشگاه هنر اسلامی تبریز برگزار خواهد شد پذیرفته گردیده است. موفقیت روزافزون شما را در عرصه های دانش و پژوهش از درگاه احدیت مسئلت می نمایم.

با تقدیم احترام
دکتر کتایون ورشوساز
دبیر علمی کنگره

5th International Congress of
Developing Agriculture,
Natural Resources, Environment
& Tourism of IRAN

تحلیل و بررسی دانش و آگاهی زیست محیطی طبیعت گردها مطالعه مورد: منطقه حفاظت شده بینالود

شهرزاد نادرزاده، حمداله سجاسی قیداری*

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد اکوتوریسم، موسسه آموزش عالی بینالود

Naderi.shahrzad1@gmail.com

۲- استادیار و عضو هیات علمی گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد

ssojasi@um.ac.ir

چکیده

هدف از این پژوهش تحلیل و بررسی دانش و آگاهی زیست محیطی طبیعت گردها در منطقه حفاظت شده بینالود است. نوع تحقیق کاربردی، روش مورد استفاده توصیفی- تحلیلی و برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه و مشاهده) بهره گرفته شده است. برای تجزیه و تحلیل داده از آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و t تک نمونه‌ای و t دو نمونه و رگرسیون) استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق تعداد طبیعت گردهای ورودی به منطقه، براساس آمار میدانی به دست آمده از دهیاران (شهریور ۱۳۹۸) ، ۱۲۹۰۰ نفر می‌باشد. بر این اساس با استفاده از فرمول کوکران تعداد اکوتوریست‌ها با خطای آماری ۰/۰۷ ؛ ۱۹۳ نفر نمونه مشخص شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که براساس آزمون t تک نمونه‌ای میانگین واقعی در هر دو شاخص برخورداری از دانش زیست محیطی و به کارگیری فناوری پاک و آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی از ۳ کوچکتر و در حد متوسط به پایین است و رابطه معنی داری وجود دارد. بنابراین فرضیه اول تایید می‌شود. یافته‌های آزمون t دو نمونه نشان که میانگین نظر مردان در شاخص‌های دانش زیست محیطی بیشتر از زنان می‌باشد و با توجه به میزان معناداری به دست آمده برای تمام شاخص‌ها که کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد نشان دهنده وجود تفاوت معنادار در دو گروه زنان و مردان در سطح اطمینان ۹۵ درصد در زمینه دانش زیست محیطی می‌باشد. لذا فرضیه دوم مورد تایید قرار می‌گیرد. براساس آزمون رگرسیون ضریب تعیین تعدیل شده ۰,۵۴ می‌باشد. که نشان می‌دهد ۵۴ درصد از تغییرات رفتار زیست محیطی طبیعت گردها وابسته به عوامل فردی و اقتصادی- اجتماعی می‌باشد و فرضیه سوم هم تایید می‌شود. برای بررسی فرضیه چهارم از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که بین شاخص‌های رفتار زیست محیطی و نگرش زیست محیطی طبیعت گردها رابطه معنی داری و قوی وجود دارد، بنابراین فرضیه چهارم هم تایید می‌شود.

واژه‌های کلیدی: زیست محیطی، دانش و آگاهی، طبیعت گردها، منطقه حفاظت شده بینالود

۱- مقدمه

در دهه گذشته رویکرد اکوتوریسم، به عنوان یکی از الگوی فضایی گردشگری در طبیعت، توجه زیادی از صاحب نظران (جامعه- شناسی، اقتصاددانان، جغرافی دانان و برنامه ریزان و...) را به خود جلب کرده است. به طوری که در هزاره سوم، بسیاری از مکان- ها و فضاهای جغرافیایی را تحت تاثیر قرار داده و الگوهای مکانی و فضایی جدیدی را در نواحی گوناگون ایجاد کرد [1]. در سال‌های اخیر توجه طبیعت‌گردی در مقایسه با سایر زیرشاخه‌های گردشگری بسیار افزایش پیدا کرده و سرعت رشد آن در

مقایسه با خود صنعت گردشگری سه برابر بیشتر شده است [2]. گزارش‌های آماری نشان داده است، که گردشگری طبیعی تقریباً ۲۷ درصد سفرهای بین‌المللی را شامل می‌شود [3]. در صورت مدیریت صحیح می‌تواند زمینه اشتغالزایی و فرصت‌های توسعه بومی را ایجاد و به حفظ محیط طبیعی کمک کرد [4]. همچنین براساس گزارش‌های سازمان جهانی گردشگری، رشد تقاضا برای گردشگری طبیعت گردی؛ سالانه ۱۰ الی ۳۰ درصد برآورد شده است و این در حالی است که رشد سالانه تقاضا برای گردشگری در کل ۳ تا ۴ درصد است [5]. در سال ۱۹۹۸ نیز حدود ۳۰ میلیون از مسافرت‌های بین‌المللی، سفرهای اکوتوریستی داشته‌اند و ۲۰ درصد از درآمد حاصل از گردشگری را تشکیل داده‌اند [6]. توجه به فواید اکوتوریسم (بوم‌گردی) نباید موجب بی‌توجهی به جنبه‌های نامطلوب این پدیده گردد. به طوری که، علاوه بر دارا بودن اثرات مثبت اقتصادی- اجتماعی از قبیل شکوفایی اقتصادی و مبادلات فرهنگی بین مبداء و مقصد، سبب بروز خلل‌های اجتماعی و زیست‌محیطی متعددی نیز در جامعه میزبان می‌گردد [7]. از اینرو، توجه به موضوعات اکولوژیکی گردشگری از اواخر دهه ۱۹۶۰ در جوامع علمی آغاز و از دهه ۱۹۷۰ رو به فزونی گذاشت. زیرا که در این دوران به دلیل استفاده بیش از اندازه از منابع محیطی برای به حداکثر رساندن سود و افزایش تولید، خسارات جبران ناپذیری به محیط طبیعی وارد شد. در همین راستا اثرات خود را بر روی بخش گردشگری هم گذاشت و فعالیت طبیعت گردی هر چه بیشتر در زیر ذره‌بین قرار گرفت. به عنوان مثال، نخستین گزارشات مربوط به چالش‌های زیست‌محیطی گردشگری طبیعی در اروپای غربی از اوایل دهه ۱۹۷۰ در مورد مسائل جنگل‌ها ارائه گردیده و به همین ترتیب در مناطق دیگری نظیر اروپا، آمریکای شرقی و شمالی و ... گسترش یافت [8].

اکوتوریسم یکی از زیرشاخه‌های گردشگری است، که چشم‌انداز زیبای طبیعت از کانون‌های جذب گردشگر آن می‌باشد. لذا اهمیت دادن به نقش آن در حفاظت از محیط‌زیست با هدف دستیابی به توسعه پایدار ضروری است، طبیعت‌گردها که با هدف‌های خاص خود به نواحی طبیعی مسافرت می‌کنند، تجربه‌های سودمندی به دست می‌آورند. آنان با کسب اخلاق و معرفت درباره ابعاد فرهنگی- زیست‌محیطی هر منطقه و هر کشوری، به دوستداران طبیعت می‌پیوندند [9]. بنابراین طبیعت‌گردها از جمله گروه‌های اجتماعی هستند که رفتار آنها به شدت بر محیط‌زیست اجتماعات مقصد تاثیر می‌گذارد. در واقع محیط‌زیست گردشگران از عوامل تاثیرگذار بر مقصدهای طبیعت گردی می‌باشد. رفتار منفی افراد در برابر محیط زیست است که می‌تواند باعث حفظ یا تخریب محیط‌زیست گردد. مطالعه علمی و شناخت رفتار گردشگران و تاثیر عوامل موثر بر انواع رفتارهایی که گردشگران در ارتباط با محیط‌زیست در پیش می‌گیرند، اطلاعات مناسبی را برای شناخت علمی و برنامه‌ریزی در جهت کاهش چالش‌های زیست محیطی فراهم می‌نماید.

پس با توجه به اثرات منفی اکوتوریست‌ها در مناطق طبیعی، اصلاح روند بحران‌های زیست‌محیطی در گرو اصلاح آموزه‌های انسان و تغییر نگرش، بینش و دانش انسان نسبت به سرنوشت خود و محیط پیرامون می‌باشد. به رغم کوشش‌های گسترده‌ای که از طریق سیستم‌های آموزش رسمی و غیررسمی در سطح بین‌المللی و ملی به منظور تعمیم آموزش‌های محیط‌زیست به عمل آمده است، نتایج محدود را در پی داشته است [10]. آگاهی‌های زیست‌محیطی اهمیت مهمی در فعالیت‌های روزمره مردم جامعه دارد. این آگاهی مسیر توسعه جوامع را هموار و از چالش‌ها و نارسایی‌های زیست محیطی به وجود آمده، می‌کاهد [11]. آگاهی در اثر رفتارهای اشتباه، باعث کاهش این نوع رفتارها در محیط‌زیست می‌شود و به افزایش ظرفیت‌های محیطی کمک می‌کند. با توجه به بحث‌های مطرح شده، بسیاری از مشکلات پدید آمده در محیط، نتیجه ناآگاهی انسان از پیامدهای رفتارهای خود در برابر محیط است. در این زمینه افزایش آگاهی اکوتوریست‌ها از جنبه‌های گوناگون زیست‌محیطی، یکی از مهمترین راهبردها در کشورهای در حال توسعه، برای بدست آوردن به حفاظت از محیط‌زیست در جامعه است. دانش و آگاهی از محیط‌زیست، بنیادی ترین شیوه در حفاظت محیط‌زیست بوده و هدف از آن، یافتن مناسب‌ترین شیوه برای ارائه مطالب و نحوه فعالیت‌ها و اجرای کردن آنهاست، که زمینه ساز ارتقاء آگاهی‌های زیست‌محیطی در سطوح جوامع می‌باشد، تا از این روش هر فرد، خود را از طریق احترام گذاشتن به طبیعت، مسئول در حفظ و حمایت از محیط‌زیست بداند [12]. براساس گزارش یونسکو، اهداف نهایی از آموزش محیط‌زیست، توسعه پایدار است. بر همین اساس یونسکو و سازمان ملل، سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ را دهه توسعه پایدار نامگذاری کرده‌اند [13]. باید اظهار کرد که آموزش برای پایداری، در مفهوم عمل کار

پیچیده است که شامل تمام عناصری مانند آگاهی از مسائل توسعه پایدار، مشارکت در تصمیم‌گیری، توسعه دانش، مهارت‌ها، مفاهیم و ارزش‌ها برای ظرفیت‌سازی مردم در تمام سنین با هدف برنامه‌ریزی برای آینده‌ای پایدار است. به عبارت دیگر، آموزش محیط‌زیست برای پایداری، وسیله‌ای برای سودمندی زیست‌محیطی و تغییر سبک زندگی کنونی است [14]. در همین رابطه، لارسن معتقد است که آگاهی از مسائل زیست‌محیطی، سبب بهبود رابطه بین سلامت فردی و حفظ محیط‌زیست خواهد شد. به نظر هودسن [14] براساس کنفرانس بین‌المللی بلگراد در سال ۱۹۷۵، هدف کلی از آموزش محیط‌زیست، بهبود دانش، مهارت، نگرش و رفتار افراد است. آموزش زیست‌محیطی تفکری است که بر گسترش دانش علمی و راه‌حل‌های فنی و مدیریتی بر چالش‌های محیط زیستی تاکید دارد. به موازات توجه به مسائل آموزش زیست‌محیطی، در طی سال‌های اخیر به مسئله تحقیق در این زمینه نیز توجه اساسی شده است و در نتیجه، اهمیت تحقیق در بابا رفتار زیست‌محیطی نیز افزایش یافته است [15]. بنابراین با توجه به نقش دانش و آگاهی از محیط‌زیست؛ اکوتوریست‌ها از جمله گروه‌هایی هستند که به علت تاثیرگذاری شدید بر رفتارهای آن در اجتماعات مقصد، در معرض بررسی‌های جامعه‌شناسی زیست‌محیطی قرار دارند. سه دسته عوامل در سطح فردی و ساختاری و برای تبیین رفتار زیست‌محیطی گردشگران در نظر گرفته شده است، که عبارتند از: عوامل فردی (ارزشها، باورها، آگاهی) عوامل موقعیتی (امکانات، کنترل اجتماعی، هزینه مادی) و عوامل اجتماعی و سیاسی (سرمایه اجتماعی، تأثیر شهروندی، اعتقاد به تأثیر کنش فردی و...). این سه دسته را می‌توان در دو گروه تبیین‌های عینی و ذهنی تقسیم‌بندی کرد. تبیین‌های ذهنی، به خصیصه‌های ارزشی، نگرشی، آگاهی‌ها و ادراکات فردی نظر دارند؛ و تبیین‌های عینی تلاش می‌کند، تا تأثیر شرایط عینی نظیر امکانات انجام رفتار زیست‌محیطی، کنترل اجتماعی یا هزینه‌هایی را که فرد برای انجام رفتار زیست‌محیطی مجبور به پرداختن آنهاست، مبنایی برای تبیین رفتار زیست‌محیطی قرار دهند [16].

ارزش‌گذاری مناطق توریستی و دانش و آگاهی زیست‌محیطی طبیعت‌گردها در راستای بدست آوردن راهبردها و سیاست‌ها اقتصادی، از مهمترین موضوعات توسعه و برنامه‌ریزی صنعت گردشگری به حساب می‌آید. با توجه به اینکه در ایران و در مناطق دارای ظرفیت اکوتوریستی، معمولاً دانش و آگاهی طبیعت‌گردها می‌تواند به حفظ محیط زیست منطقه کمک کند. ضرورت و اهمیت مطالعه حاضر را نشان می‌دهد. یکی از این مناطق، منطقه حفاظت شده بینالود در استان خراسان رضوی و در مرکز رشته کوه‌های بینالود و بین سه شهرستان طرقبه- شاندیز، نیشابور و چناران است. مساحت منطقه ۶۷۰۰۰ هکتار و اثر طبیعی ملی قلل بینالود نیز در این منطقه قرار دارد. منطقه بینالود طی مصوبه شماره ۳۱۷ شورای عالی محیط‌زیست (کمیسیون زیربنائی دولت) مورخ ۱۳۸۹/۷/۱۱ به‌عنوان منطقه حفاظت‌شده به مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست پیوسته است. این منطقه دارای تنوع پوشش گیاهی زیادی از قبیل انواع گرامینه، درمنه، گون، نخودیان و کما می‌باشد. همچنین در دره‌ها، درختان زرشک، نسترن و بید وحشی روئیده‌اند که چشم‌انداز خاصی را به منطقه بخشیده‌اند. از گونه‌های جانداران می‌توان به پستاندارانی همچون پلنگ، گراز، قوچ و میش اوربال، کفتار، پایکا، گربه پالاس، گرگ، شغال، روباه، اشاره کرد و پرندگانی چون شاهین، عقاب طلایی، تیهو، کبک، بالابان و انواع گنجشک سانان از جمله گونه‌های جانوری منطقه می‌باشند [17]. با توجه به توانمندیها بالای منطقه حفاظت شده بینالود و حضور گسترده طبیعت‌گردها در منطقه و عبور از روستاهای مورد مطالعه از منطقه محافظت شده بینالود نشان از تأثیر مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بر منطقه دارد. با توجه به اینکه بعد از زیست‌محیطی از آثار مهم حضور طبیعت‌گردها بر منطقه است و با توجه به اینکه در رابطه با دانش و آگاهی زیست‌محیطی در منطقه حفاظت شده بینالود تاکنون مطالعه‌ای انجام نشده است. این خلاء در ادبیات موضوع وجود دارد. مطالعه حاضر می‌کوشد تا بررسی و تحلیل دانش و آگاهی زیست‌محیطی در منطقه حفاظت شده بینالود به طبیعت‌گردها در زمینه حفاظت از محیط زیست منطقه بیشتر کمک نماید و این خود می‌تواند در کاهش تخریب محیطی تأثیر گذار باشد. همچنین ارزش‌گذاری این اثر، مردم و مسئولان را از ارزش واقعی محیط زیست بیشتر آگاه می‌سازد و آن‌ها را در حفظ و نگهداری آن و برنامه‌ریزی‌های انی مصمم می‌سازد؛ و به دنبال پاسخ‌گویی به این فرضیات کلیدی می‌باشد.

۱- سطح دانش و آگاهی طبیعت‌گردها در فراهم کردن حفظ محیط زیست طبیعی موثر است.

- ۲- میزان آگاهی نسبت به دانش زیست محیطی در بین طبیعت گردها زن و مرد تفاوت معناداری دارد.
۳- عوامل فردی و اقتصادی - اجتماعی بیشترین تاثیر در رفتار زیست محیطی طبیعت گردها نقش دارد.
۴- رابطه معناداری میان نگرش زیست محیطی طبیعت گردها و رفتار زیست محیطی شان وجود دارد.

۲- پیشینه تحقیق

در هر تحقیق علمی مطالعه و بررسی تحقیقات و پژوهش‌هایی که در ارتباط با موضوع انجام شده، لازم و ضروری است، چرا که بدون دستیابی به نتایج پژوهشی دیگران و توسعه و تکامل آنها، امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست. بنابراین بیشترین مطالعات صورت گرفته در زمینه دانش و آگاهی زیست محیطی طبیعت گردها در سالهای اخیر نشان در قالب مقالات، پایان نامه و غیره... می باشد که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود. شبیری و همکاران [18]، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که آموزش در فضای آزاد اثرات مهمی در تغییر رفتار زیست محیطی دانش آموزان کرده است. این تغییر در میان دخترها بیشتر احساس می شود. پس تاکید بر روش های درست اجرای آموزش زیست محیطی باعث تحول در تعهد به مسائل زیست محیطی و پیوند با طبیعت خواهد شد. فاضلی و جعفر صالحی [16] در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که رفتار زیست محیطی طبیعت گردها رابطه مستقیم و معنی داری با ارزش های منافع محیطی، ارزش های زیست محیطی، انگیزه فرهنگی و تصور فرهنگی دارد. عینالی و همکاران [19]، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که همه مولفه ها به کارگرفته شده بالاتر از میانگین عددی طیف لیکرت است و تفاوت مطلوبیت عددی بین همه مولفه ها به صورت مثبت ارزیابی شده است. همچنین بیشترین اثر مستقیم اکوتوریسم در ابعاد اقتصادی (۰/۵۵۰)، و کالبدی (۰/۳۷۱)، توسعه روستایی است و کمترین آن نیز به مولفه های زیست محیطی (۰/۲۶۹) اختصاص دارد. علاءالدینی و فتحی [20]، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که ایرادهای اساسی گوناگونی در یادگیری تجربی و تغییر رفتار در میان شرکت کنندگان در انجام کارهای زیست بوم گردی است. بنابراین می توان بیان کرد که تغییر رفتار در بوم گردها شامل احترام به محیط زیست و قدردانی از آن، لذت از فهم محیط طبیعی، تمایل به شناخت محیط زیست، مسئولیت پذیری نسبت به محیط زیست و فعالیت جهت حفاظت از محیط زیست می‌گردد. صالحی و همکاران [21]، در پژوهش خود با استفاده به این نتیجه رسیدند که بین طبیعت گردها، رفتارهای زیست محیطی و محل سکونت آنها رابطه معنی داری وجود ندارد. اما بین جنسیت و سطح تحصیلات و رفتارهای زیست محیطی رابطه مثبت وجود دارد. بریمانی و همکاران [9] در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین دخترها و پسرها برای درک شاخص های اکوتوریسمی تفاوت معنی داری بین دیدگاه های آنها وجود دارد. به طوری که دختران درک بیشتری از شاخص های زیستی نسبت به شاخص های دیگر اکوتوریسم دارند. بنابراین بین شاخص های اجتماعی و فرهنگی در دو گروه، درک واگری وجود دارد نچارزاده و همکاران [22] در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که دانش محیط زیستی اثرات مفیدی بر تغییر رفتار گردشگران در حفظ محیط زیست دارند. دانش محیط زیستی با میانجی گری فایده درک شده اثرات غیرمستقیم بر تغییر رفتار گردشگران داشته است. همچنین دانش محیط زیستی با میانجی رضایت گردشگر اثر غیرمستقیم بر تمایلات رفتاری در حفاظت از محیط زیست داشت. در نتیجه دانش محیط زیستی و نگرش محیط زیستی می‌توانستند به صورت مستقیم تمایلات رفتاری گردشگری در حفاظت از محیط زیست را تحت تاثیر قرار دهند. پارسال و همکاران [23]، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که نگرش زیست محیطی اثر مستقیم برای توسعه پایدار داشته است. همچنین نگرش زیست محیطی اثرات مثبت و معنی داری بر انگیزه سفر و رفتار مسولانه محیط زیستی داشته است. رابطه بین نگرش زیست محیطی با میانجی انگیزه سفر اثرات غیرمستقیم، بر توسعه بوم گردی ایفا می کند. همچنین نگرش زیست محیطی با میانجی گری رفتار مسولانه زیست محیطی اثر غیر مستقیم، مثبت و معناداری بر توسعه پایدار بوم گردی دارد. درام و مور [24]، در روش تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که علاوه بر ارائه خصیصه های اکوتوریسم، از آن به عنوان یک وسیله قابل دسترس و مهم

¹ - Drum and Moore

برای توسعه مناطق روستایی یاد کرده است. لذا توانسته زمینه برای به وجود آوردن ایجاد فرصت‌های جدید اشتغال، درآمد و بازاری مردم محلی فراهم کند. همچنین باعث افزایش آگاهی‌های زیست محیطی مردم محلی شده است. باقری و همکاران [25]، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که زائران و ماجراجویان نسبت به گذشته دارای جهت گیری محیطی برتری هستند. همچنین تغییر جهت گیری‌های زیست محیطی عمومی به آگاهی از اکوتوریسم خطی نبوده و بسیار مشکل‌تر از آنچه انتظار می‌رود، گزارش گردند. لوئیس و همکاران [26] در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین شرکت کنندگان آموزش دیده با دانش زیست محیطی رابطه معنی‌داری وجود دارد. علاوه بر این، مشخصات دموگرافیک شرکت کنندگان از جمله گروه سنی، شغل همراه با بهبود دانش و تغییر در نگرش طرفداران محیط زیست و رفتارها شرکت کنندگان، تمایل به اتخاذ نگرش‌های مسئولانه محیط زیست و رفتارهای بعد از اتمام آموزش اکوتوریسم به طور قابل توجهی مشاهده شده است. ژنگ و همکاران [27] در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که انتظار می‌رود فرای فرهنگ محیطی افراد متداول مفید باشد، سواد، نگرش صحیح به محیط زیست، مراقبت از محیط زیست و محیط زیست و تحقق آن رفتارهای محیطی است. آسویتا^۵ [28] در پژوهش خود به این نتیجه رسید که یادگیری برای بهبود دانش محیط زیست برای همه لازم است و آنها را تشویق به نگرش مثبت به اکوتوریسم و حفاظت از محیط زیست و اکوتوریسم می‌کند. بنابراین همبستگی مثبتی در سطح ۰/۷۰ بین دانش زیست محیطی و نگرش مردم نسبت به اکوتوریسم وجود دارد. موندینو و بیر^۶ [29]، در پژوهش خود با استفاده از به این نتیجه رسیدند اکوتوریسم اثرات مثبتی در ایجاد شبکه‌های همکاری بین ذینفعان مختلف داشته است. به طوری که آنها با استفاده از روش‌های مانند آموزش زیست محیطی و حمایت‌های دولتی می‌تواند به عنوان یک ابزار و یک کاتالیزو برای توسعه پایدار از اکوتوریسم باشد.

۳- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع مطالعات نظری- کاربردی است که برای بررسی آن از روش توصیفی- تحلیلی استفاده شده است. برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات از روش‌های مشاهده، پرسشنامه بهره گرفته شده است جامعه آماری این پژوهش طبیعت گردها منطقه حفاظت شده بنیالود می باشند که براساس میانگین سالانه بازدید از مسیرهای ورودی که از روستاهای ازغد، کنگ، زشک، زشک علیا؛ زشک سفلی، کلاته پایه، گرینه، چناران، دیرباد علیا در سه سطح شهرستان‌های (بنیالود، چناران و نیشابور) صورت می‌گیرد. آمار تعداد طبیعت گردهای ورودی به منطقه، براساس آمار میدانی به دست آمده از دهیاران (شهریور ۱۳۹۸) مسیرهای وردی به منطقه حفاظت شده بنیالود می باشد. لذا میانگین سالانه برای هر مسیر گرفته و براساس جمع آن اقدام به نمونه گیری شده است. بر این اساس با استفاده از فرمول کوکران تعداد اکوتوریست‌ها با خطای آماری ۰,۰۷، ۱۹۳ نفر نمونه مشخص شد که برحسب ورودی اکوتوریسم در یک سال تعیین گشته است. همچنین در مسیرهای ورودی که کمتر از ۱۰ نمونه، این تعداد به ۱۰ ارتقا یافته است. در نهایت، ۲۱۰ نمونه به عنوان حجم نمونه مبنای تکمیل پرسشنامه و تحلیل قرار گرفت. از طرفی دیگر چون آمار رسمی و دقیقی از اکوتوریست‌ها در کشور و استان نسیت، بنابراین در این مطالعه هر فرد گردشگری که وارد منطقه حفاظت شده بنیالود می‌شود، به عنوان طبیعت گردها بشمار می‌آید.

جدول ۱: مسیر طبیعت گردی و روستاهایی ورودی آن و تعداد پرسشنامه تکمیلی منطقه مورد مطالعه، ۱۳۹۸

² - Bagri et al

³ -Louis et al,

⁴ - Zheng

⁵ - Aswita

⁶ - Mondino & Beery

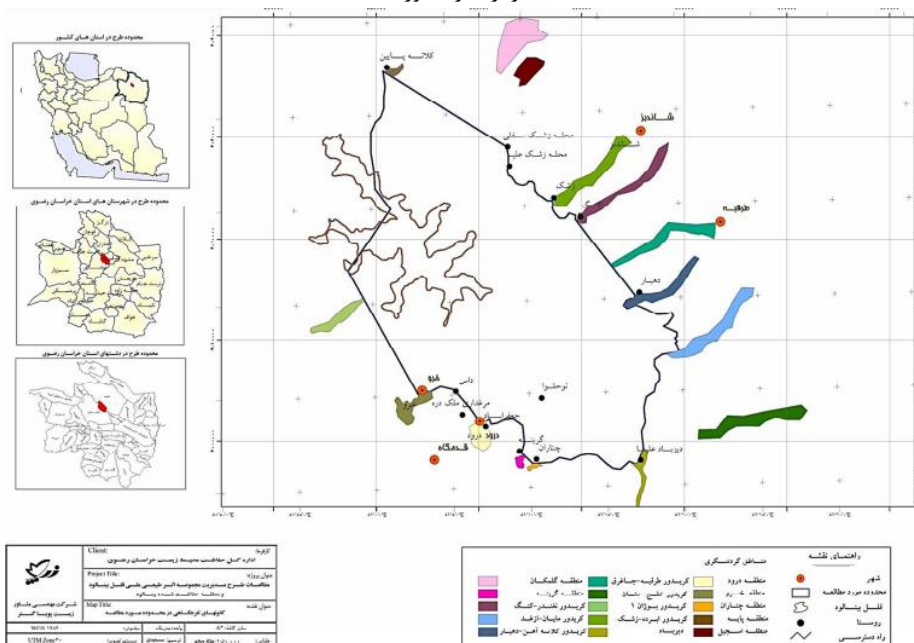

**5th International Congress of Developing Agriculture,
Natural Resources, Environment and Tourism of Iran**
05-07 January, 2021, Tabriz Islamic Art University
In cooperation with Shiraz Uni, Yasouj Uni & Mazandaran Uni.

شهرستان	بخش	دهستان	مسیر طبیعت گردی و روستایی ورودی آن	جمعیت ۹۵	خاتوار ۹۵	تعداد گردشگران (طبیعت گردی) در سال	نمونه‌های طبیعت گردی	افزایش نمونه ها
بینالود	طرقبه	طرقبه	ازغد	۵۰۰	۱۸۳	۱۸۰۰	۲۶	۲۶
	طرقبه	جاجرق	کنگ	۱۴۶۳	۴۳۲	۳۰۰۰	۴۵	۴۵
	شاندیز	ابرهه	زشک	۱۸۳۶	۵۸۲	۳۶۰۰	۲۳	۲۳
	شاندیز	ابرهه	زشک علیا	۱۳۲	۴۰	۱۵۶۰	۵۳	۵۳
	شاندیز	ابرهه	زشک سفلی	۱۵۷	۵۵	۱۴۴۰	۲۲	۲۲
چناران	گلبهار	گلمکان	کلاته پایه	۷۹۰	۲۲۷	۲۴۰	۴	۱۰
نیشابور	زبرخان	زبرخان	گرینه	۱۱۹۰	۴۶۵	۳۶۰	۶	۱۰
	زبرخان	زبرخان	چناران	۱۱۹۷	۳۹۲	۱۸۰	۳	۱۰
	زبرخان	زبرخان	دیزباد علیا	۹۱۰	۳۱۰	۷۲۰	۱۱	۱۱
	جمع			۸۱۷۵	۲۶۸۶	۱۲۹۰۰	۱۹۳	۲۱۰

مأخذ: مرکز آمار کشور، ۱۳۹۵

شکل ۲: نقشه موقعیت مسیرهای ورودی منطقه حفاظت شده بینالود

مأخذ: (مهندسین مشاور زیست پویا گستر، ۱۳۹۷)

جهت سنجش روایی پرسشنامه ابتدا در اختیار متخصصین قرار گرفت و روایی ابزار تحقیق سنجیده شده و شاخص‌ها و گویه‌های نهایی استخراج گردید پرسشنامه تدوین شده در این مرحله در منطقه مورد مطالعه مورد پیش‌آزمون قرار گرفت و پس از تأیید اعتماد یا پایایی (مقدار آلفای کرونباخ ۰/۷۶۸) پرسشنامه جهت انجام مراحل میدانی تحقیق تدوین نهایی گردید برای تجزیه و تحلیل داده از آماری استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و t آتک نمونه‌ای و t دو نمونه و رگرسیون) استفاده شد. برای سنجش و اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش از متغیرهای ذیل در جدول (۲) استفاده شده است. شاخصهای مربوطه در مطالعه حاضر توسط محقق و با توجه به مبانی نظری موجود طرح شد. این شاخصها به صورت اولیه مورد آزمون قرار گرفت. براساس ارزش مورد نظر شاخصها و زیرشاخصهای سازنده در بعد اقتصادی و توسعه روستایی و هر کدام به شاخص‌ها و زیرشاخص‌هایی به شرح زیر تقسیم بندی شده است.

جدول ۲: مولفه‌ها و شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق

شاخص ها	معیارها
<p>برخورداری از دانش زیست محیطی (مطالعه بروشور، کاتالوگ و ...)</p> <p>آگاهی از به کارگیری فناوری پاک</p> <p>آگاهی از گونه‌های گیاهی و جانوری (تنوع جانوری، گونه های در معرض خطر، پوشش های گیاهی، نواحی ویژه گونه ها، وجود مناطق حفاظت شده)</p> <p>آگاهی از منابع آبی (فاصله از منابع آب، دسترسی به منابع آب و کمبود منابع آبی)</p> <p>آگاهی از تخریب اراضی</p> <p>آگاهی از تغییرات آب و هوایی</p> <p>آگاهی از ویژگی های اقلیمی (رطوبت، دما، سرعت باد و بارندگی)</p> <p>دانش و آگاهی از محیط زیست و اکوسیستم‌ها</p> <p>آگاهی از قوانین حفاظتی موجود در مورد زیست محیطی</p> <p>مطالعه گردشگران در زمینه گونه های نادر گیاهی و جانوری</p>	<p>دانش زیست محیطی</p>
<p>صرفه جویی در مصرف منابع انرژی (آب، برق و ...)</p> <p>تولید حداقل میزان زیاده و ضایعات زیست محیطی در سفر</p> <p>حمایت از توسعه طبیعت گردی</p> <p>دغدغه کاهش درختان</p> <p>دغدغه آلودگی رودخانه‌ها از زیاده</p> <p>دغدغه آتش سوزی طبیعت</p> <p>دغدغه مسائل و مشکلات محیط زیستی</p> <p>مضرات فعالیت زندگی مدرن در محیط زیست طبیعی</p> <p>تلاش برای هماهنگی انسان با طبیعت</p> <p>حرکت از مسیرهای پاکوب و کاهش آسیب های گیاهی، حشرات و آشیانه پرندگان</p> <p>تحويل محیط طبیعی بازدید شده و تمیزتر از آن</p> <p>برهم نزدن آرامش حیات وحش</p> <p>پیروی از قوانین و مقررات مناطق مورد بازدید</p> <p>حمایت از برنامه های حفاظتی محیط زیست</p> <p>عدم خرید از محصولات تهیه شده حیوانی و گیاهی در خطر انقراض</p> <p>کمک به اقتصادی بومی از طریق خرید محصولات</p> <p>شناخت از باورها و اعتقادات مردم منطقه و احترام به آنها برای جلوگیری از ناهنجاری و بی‌احترامی به باورها و سنت های محلی</p> <p>احترام به سنت‌های محلی و حفظ فرهنگ بومی در جامعه میزبان</p> <p>آوده نکردن آب (به وسیله مواد شوینده)</p> <p>خودداری از سر و صدا در طبیعت برای جلوگیری از آشفتنگی در حیات وحش</p> <p>منع کردن خود و دیگران از نوشتن یادگاری بر آثار تاریخی و طبیعی</p> <p>خودداری از چیدن گلها و گیاهان در طبیعت و لذت عکس گرفتن از آن</p> <p>خودداری از ورود به مکان های خصوصی در زمان گردش</p>	<p>نگرش زیست محیطی</p>
<p>استفاده از خدمات حداقل اتلاق انرژی</p>	<p>رفتار زیست محیطی</p>

**5th International Congress of Developing Agriculture,
Natural Resources, Environment and Tourism of Iran**
05-07 January. 2021, Tabriz Islamic Art University
In cooperation with Shiraz Uni, Yasouj Uni & Mazandaran Uni.

<p>تلاش برای کاهش آسیب رساندن به طبیعت نریختن زباله در سطل زباله همراه داشتن کیسه زباله استفاده از غذاهای آماده در حین سفر همراه داشتن سوخت برای گرم کردن غذا مسافرت با عدم شکار و صید ماهی استفاده از ظروف یکبار مصرف در مسافرت و گردشگر استفاده از دوچرخه برای گردش آسیب نرساندن به گیاهان و جانوران در طول سفر تفکیک زباله در مسیر طبیعت معانعت از پرت زباله توسط سرنشینان از ماشین به بیرون جمع آوری زباله های خود و ریختن آن در سطل زباله جمع آوری زباله های دیگران خود داری از شکستن شاخه درختان برای روشن کردن آتش خودداری از روشن کردن آتش در طبیعت تذکر به افراد به خاطر شکستن شاخه درختان</p>	
---	--

ادامه جدول (۲): مولفه ها و شاخص های مورد استفاده در تحقیق

شاخص	معیار
<p>-جنسیت -تاہل -تحصیلات -سن -بعد خانوار رضایت مندی</p>	فردی
<p>اجتماعی: علاقه به محیط زیست مشارکت در حفظ محیط کمک به مردم محلی توجه به بهداشت محیطی تعامل و ارتباط با مردم محلی اقتصادی: درآمدزایی از رونق طبیعت گردی اشتغالزایی در اثر رونق طبیعت گردی تنوع بخشی اقتصادی در اثر رونق طبیعت گردی</p>	اجتماعی - اقتصادی

ماخذ: یافته های تحقیق: ۱۳۹۹

۴- یافته های تحقیق

ویژگی‌های جمعیتی پاسخگویان نشان داد که در مورد توزیع سنی اعضای نمونه در شش گروه ۲۰ سال و کمتر، ۲۱ تا ۳۰ سال، ۳۱ تا ۴۰ سال، ۴۱ تا ۵۰ سال، ۵۱ تا ۶۰ سال و بیشتر از ۶۰ سال تقسیم شده‌اند؛ که حدود ۶۵ درصد از پاسخگویان نمونه دارای سنی کمتر از ۴۰ سال هستند. پاسخگویان نمونه در شاخص تحصیلات برحسب چهار سطح دیپلم و کمتر از دیپلم، فوق دیپلم، کارشناسی و کارشناسی ارشد و بالاتر ارزیابی شده‌اند که حدود ۹۰ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. در مورد وضعیت تأهل پاسخگویان پژوهش می‌توان گفت ۶۲٫۳۸ درصد معادل ۱۳۱ نفر متأهل، ۳۷٫۶۲ درصد معادل ۷۹ نفر مجرد و ۳۹٫۵۲ درصد معادل ۸۳ نفر از پاسخگویان زن و ۶۰٫۴۸ درصد معادل ۱۲۷ نفر از پاسخگویان مرد می‌باشند. در عین حال نیز حدود ۷۶ درصد تعداد اعضای خانوار آنها ۳ تا ۵ نفر می‌باشد. در مورد وضعیت اشتغال پاسخگویان تحقیق می‌توان بیان کرد که ۱٫۹ درصد خانه دار، ۱۴٫۲۹ درصد آزاد، ۶۰٫۰ درصد کارمند، ۹٫۵۲ درصد محصل و دانشجوی، ۷٫۱۴ درصد بیکار، ۵٫۷۱ درصد بازنشسته می‌باشند همچنین ۴۸ درصد از نمونه‌های تحقیق نیز دارای درآمدی بین ۱٫۵ تا ۳ میلیون تومان می‌باشند. ۷۱ درصد نیز با وسیله شخصی و ۶۲ درصد به صورت خانوادگی سفر کرده و در عین حال نیز ۱۷ درصد گردشگران هر هفته به منطقه حفاظت شده سفر می‌کنند. ۴۷ درصد نیز از طبیعت اطراف روستا رضایت داشته‌اند. ۶۰ درصد از طبیعت‌گردها نیز از فاصله بیشتر از ۳۰۰ کیلومتر به منطقه حفاظت شده بینالود سفر می‌کنند. محل زندگی ۸۴ درصد نیز خراسان رضوی می‌باشد. در عین حال نیز اولویت اول ۴۳٫۸۱ درصد طبیعت‌گردها در منطقه مورد مطالعه نیز آبشارها و رودخانه می‌باشد. ۳۸ درصد نیز بین ۶ تا ۱۰ ساعت در منطقه می‌مانند. و ۳۷٫۶۲ درصد به اقامتگاه نیاز نداشته و ۲۵ درصد نیز دوره آموزشی خاص در رابطه با محیط زیست نیز دیده‌اند و ۷۶ درصد منابع اطلاعاتی خود را در رابطه با محیط زیست از شبکه‌های اجتماعی دریافت می‌کنند. ۱۲ درصد در گروه‌های حفاظت از محیط زیست عضویت داشته و ۴۰٫۴۸ درصد نیز در زمینه جمع‌آوری زباله‌های محیط زیست فعالیت داشته‌اند. ۳۷ درصد طبیعت‌گردها نیز اظهار داشته‌اند که طبیعت‌گردان در محیط زیست اثرات منفی داشته‌اند. بررسی میانگین شاخص‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین میانگین متعلق به شاخص نگرش زیست محیطی با میانگین ۴٫۲۱ می‌باشد. رتبه بندی مولفه‌های شاخص دانش زیست محیطی نشان می‌دهد که بالاترین رتبه متعلق به مولفه آگاهی از تغییرات آب و هوایی، در رتبه بندی مولفه‌های شاخص نگرش زیست محیطی بالاترین رتبه متعلق به مولفه دغدغه آتش‌سوزی طبیعت، در رتبه بندی مولفه‌های شاخص رفتار زیست محیطی بالاترین رتبه متعلق به مولفه نریختن زباله در سطل زباله، در رتبه بندی مولفه‌های بعد اجتماعی بالاترین رتبه متعلق به مولفه علاقه به محیط زیست و در رتبه بندی مولفه‌های بعد اقتصادی بالاترین رتبه متعلق به مولفه موافق بودن با درآمدهای جانبی برای جامعه محلی از طریق گردشگری می‌باشد. بررسی میانگین شاخص‌های دانش و آگاهی زیست محیطی طبیعت‌گردها نیز نشان داد که میانگین در شاخص‌های نگرش و رفتار زیست محیطی و بعد اجتماعی و اقتصادی زیست محیطی طبیعت‌گردها بالاتر از ۳ می‌باشد. مقایسه میانگین شاخص‌های دانش و آگاهی زیست محیطی طبیعت‌گردها در دو گروه زن و مرد و گروه متاهلین و مجردین نشان از وجود تفاوت معنادار می‌باشد. همچنین رابطه مثبت و معناداری بین شاخص‌های تحقیق وجود دارد. با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی نیز مولفه‌های شاخص دانش زیست محیطی به دو عامل آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی و برخورداری از دانش زیست محیطی و به کارگیری فناوری پاک و مولفه‌های شاخص نگرش زیست محیطی به سه عامل، خودداری از آسیب به محیط طبیعی و اجتماعی، دغدغه نسبت به محیط طبیعی و پیروی از قانون و تلاش در جهت حفاظت محیط طبیعی تقلیل یافتند.

۴-۱- فرضیه اول

در جهت بررسی فرضیه اول «سطح دانش و آگاهی طبیعت‌گردها در فراهم کردن حفظ محیط زیست طبیعی موثر است». برای بررسی این فرضیه با توجه به بررسی همبسته تاثیر دانش و آگاهی طبیعت‌گردها در فراهم کردن حفظ محیط زیست و تک متغیره بودن از آزمون تی تک نمونه استفاده شده است. لذا در ابتدا به بررسی مفروضات آزمون تی تک نمونه پرداخته شده است. فرض اول آزمون مورد نظر فاصله ای بودن شاخص مورد نظر می‌باشد که این فرض تایید شده چرا که شاخص دانش زیست محیطی طبیعت‌گردها حاصل کامپیوت ۱۰ مولفه می‌باشد. فرض دوم آزمون داشتن عددی برای مقایسه

**5th International Congress of Developing Agriculture,
Natural Resources, Environment and Tourism of Iran**
05-07 January, 2021, Tabriz Islamic Art University
In cooperation with Shiraz Uni, Yasouj Uni & Mazandaran Uni.

می باشد که با توجه به بررسی موفه ها با استفاده از طیف لیکرت میانه نظری ۳ انتخاب گردید. و در آخر نرمال بودن شاخص های می باشد که با توجه به آنچه که در جدول (۳) قابل مشاهده می باشد شاخص های تحقیق نرمال بوده. لذا می توان برای بررسی فرضیه اول تحقیق از آزمون تی تک نمونه ای استفاده نمود.

جدول ۳: نتایج آزمون نرمال بودن در مورد شاخص های دانش زیست محیطی

نتیجه آزمون	کشیدگی		چولگی		میانگین	تعداد نمونه	شاخص
	خطا	ضریب	خطا	ضریب			
Skewness & Kurtosis							
تایید نرمال بودن	۰,۳۳	-۰,۴۲	۰,۱۷	-۰,۰۲	۲,۷۷	۲۱۰	برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک
تایید نرمال بودن	۰,۳۳	-۰,۴۲	۰,۱۷	-۰,۰۶	۲,۸۹	۲۱۰	آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

همانطور که در جدول (۴) مشاهده می گردد، مقایسه میانگین محاسبه شده شاخص های دانش زیست محیطی (برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک و آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی) با میانگین فرضی (۳) سنجش و ثابت می گردد که میانگین واقعی نظر کل پاسخگویان در هر دو شاخص برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک و آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی از ۳ کوچکتر و در حد متوسط به پایین است و با توجه به میزان معناداری به دست آمده برای هر دو شاخص برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک و آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی کمتر از ۰/۰۵ است. معنادار بوده و قابل تعمیم به کل جامعه را دارد. بنابراین با توجه به آنچه که نتایج جدول مذکور نشان می دهد هر دو شاخص برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک و آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی در حد متوسط به پایین در فراهم کردن حفظ محیط زیست طبیعی موثر هستند. لذا فرضیه تحقیق با همین شرایط با توجه به معنادار شدن آزمون تی تک نمونه ای تایید می گردد.

جدول ۴: میانگین شاخص های دانش زیست محیطی (آزمون T یک نمونه ای)

95% Confidence Interval of the Difference	اختلاف از میانگین	میزان معناداری	درجه آزادی	آماره t	انحراف معیار	میانگین	شاخص
-۰,۱۰	-۰,۳۶	-۰,۲۳	۰,۰۰	۲۰۹	-۳,۵۳	۰,۹۵	برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک
-۰,۰۱	-۰,۲۲	-۰,۱۱	۰,۰۳	۲۰۹	-۲,۱۹	۰,۷۶	آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

۴-۲- فرضیه دوم

در تبیین فرضیه دوم «میزان آگاهی نسبت به دانش زیست محیطی در بین طبیعت گردها زن و مرد تفاوت معناداری دارد.» برای بررسی فرضیه دوم تحقیق آزمون های مقایسه میانگین (تی دونمونه تحقیق در صورت نرمال بودن و یومن ویتنی در صورت غیر نرمال بودن) استفاده می شود. لذا در مرحله اول به بررسی نرمال بودن شاخص های تحقیق پرداخته می شود و با توجه به نتایج جدول (۵) عوامل و شاخص های دانش زیست محیطی نرمال بوده لذا برای آزمون فرضیه دوم از آزمون تی دونمونه مستقل استفاده شده است.

برای بررسی و مقایسه میانگین شاخص های دانش زیست محیطی طبیعت گردها در دو گروه زن و مرد با توجه به دارا بودن مفروضات از آزمون تی دو گروه مستقل استفاده شده است، در این آزمون ابتدا لازم است برابری واریانسها به کمک

آزمون لون (Levene) مورد آزمون قرار گیرد. با توجه به سطح معنی داری آزمون لون، در مواردی که بزرگتر از مقدار ۰,۰۵ (Sig >0.05) باشد، آزمون تی دونمونه مستقل با فرض برابری واریانسها و در غیر این صورت آزمون مزبور با فرض عدم برابری واریانس انجام خواهد گرفت. همان گونه که مشاهده می شود در مورد شاخص های مورد بررسی در تمام شاخص ها به جز شاخص برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک که عدم برابری واریانسها در نظر گرفته شده، فرض برابری واریانس در نظر گرفته می شود. همان گونه که در جدول (۵) مشاهده می گردد، میانگین نظر مردان در شاخص های دانش زیست محیطی بیشتر از زنان می باشد لذا آگاهی مردان در زمینه ی (برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک و آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی) بیشتر از زنان می باشد. همچنین با توجه به میزان معناداری به دست آمده برای تمام شاخص ها که کمتر از ۰,۰۵ می باشد نشان دهنده وجود تفاوت معنادار در دو گروه زنان و مردان در سطح اطمینان ۹۵ درصد در زمینه دانش زیست محیطی می باشد. لذا فرضیه تحقیق «میزان آگاهی نسبت به دانش زیست محیطی در بین طبیعت گردها زن و مرد تفاوت معناداری دارد» مورد تایید قرار می گیرد.

جدول ۵: مقایسه میانگین شاخص های دانش زیست محیطی طبیعت گردها در دو گروه زن و مرد

of Equality t-test for Means			for Levene's Test Equality of Variances		انحراف معیار	میانگین	گروه ها	لبعد
میزان معناداری	درجه آزادی	t آماره	میزان معناداری	F آماره				
۰,۳۹	۱۷۳	۰,۸۶	۰,۶۶	۰,۲۰	۰,۹۴	۲,۸۱	مرد	برخورداری از دانش زیست محیط و به کارگیری فناوری پاک
					۰,۹۶	۲,۷۰	زن	
۰,۰۰	۲۰۸	۳,۸۵	۰,۰۰	۹,۱۲	۰,۷۸	۳,۰۴	مرد	آگاهی نسبت به قوانین و محیط طبیعی
					۰,۶۶	۲,۶۴	زن	
۰,۰۰	۲۰۸	۳,۵۸	۰,۰۳	۵,۰۸	۰,۷۱	۳,۰۰	مرد	دانش زیست محیطی
					۰,۶۴	۲,۶۵	زن	

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۹

۴-۳- فرضیه سوم

در تبیین فرضیه سوم «عوامل فردی و اقتصادی- اجتماعی بیشترین تاثیر در رفتار زیست محیطی طبیعت گردها نقش دارد»، از آزمون رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. لذا عوامل فردی و اقتصادی- اجتماعی به عنوان متغیر مستقل بر رفتار زیست محیطی طبیعت گردها به عنوان متغیر وابسته سنجیده شده است. همانگونه که خطای استاندارد ضرایب چولگی و کشیدگی نیز نشان می دهد شاخص رفتار زیست محیطی طبیعت گردها دارای توزیع نرمال می باشد.

جدول ۶: نتایج آزمون نرمال بودن رفتار زیست محیطی طبیعت گردها

نتیجه آزمون	کشیدگی		چولگی		میانگین	تعداد نمونه	شاخص
	خطا	ضریب	خطا	ضریب			
Skewness & Kurtosis	خطا	ضریب	خطا	ضریب			
تایید نرمال بودن	۰,۳۳	۱,۰۹	۰,۱۷	-۰,۹۳	۳,۸۱	۲۱۰	رفتار زیست محیطی

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

براین اساس با توجه به جدول (۷) ضریب تعیین تعدیل شده ۰,۵۴ می باشد. که نشان می دهد ۵۴ درصد از تغییرات رفتار زیست محیطی طبیعت گردها وابسته به عوامل فردی و اقتصادی- اجتماعی می باشد و مابقی این تغییرات که به مجذور کمیت خطا معروف است؛ تحت تاثیر متغیرهای خارج از مدل می باشند.

جدول ۷: مقدار همبستگی، ضریب تعیین تعدیل شده و خطای استاندارد برآورد

مقدار همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۰,۷۴	۰,۵۵	۰,۵۴	۰,۳۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

در ادامه همانطور که در جدول (۸) مشخص است مقدار رگرسیون از مقدار باقی مانده بزرگتر است، نشان دهنده، قدرت تبیین بالای مدل در توضیح تغییرات متغیر وابسته است. میزان معناداری مقدار F ، کمتر از $۰,۰۵$ و معنادار است. لذا متغیر مستقل قادر است به خوبی تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند؛ بنابراین فرضیه صفر آزمون مبنی بر عدم معنی داری مدل رگرسیون را با اطمینان ۹۹ درصد رد می گردد، بنابراین مدل رگرسیونی از لحاظ آماری معنی دار است. لذا فرضیه تحقیق «عوامل فردی و اقتصادی- اجتماعی بیشترین تاثیر در رفتار زیست محیطی طبیعت گردها نقش دارد» تایید می گردد.

جدول ۸: مجموع مربعات، درجه آزادی، میانگین مربعات و سطح معناداری رگرسیون

شاخص ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معناداری
رگرسیون	۲۶,۴۹	۵	۵,۳۰	۵۰,۱۱۸	۰,۰۰۰
باقی مانده	۲۱,۵۴	۲۰۴	۰,۱۱		
مجموع	۴۸,۰۴	۲۰۹			

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

همچنین با توجه به آنچه که در جدول (۹) مشاهده می شود میزان معناداری بتای عوامل اقتصادی و اجتماعی کمتر از $۰,۰۵$ می باشد. لذا عوامل اقتصادی و اجتماعی بیشترین تاثیر در رفتار زیست محیطی طبیعت گردها داشته و فرضیه سوم تحقیق در زمینه عوامل اقتصادی و اجتماعی تایید می شود.

جدول ۹: ضریب رگرسیون استاندارد نشده و شده، آماره تی و سطح معناداری رگرسیون

شاخص ها	ضریب رگرسیون استاندارد نشده	ضریب رگرسیون استاندارد شده (بتا)	آماره تی	میزان معناداری
(ضریب ثابت)	۱,۷۰		۸,۹۱	۰,۰۰۰
ویژگی های فردی	تحصیلات	-۰,۰۳	-۱,۰۳	۰,۳۰۶
	تعداد اعضای خانوار	۰,۰۲	۱,۴۵	۰,۱۴۷
	سن	۰,۰۰	-۱,۶۴	۰,۱۰۳
بعد اجتماعی	۰,۵۰	۰,۶۷	۱۱,۷۶	۰,۰۰۰
بعد اقتصادی	۰,۰۷	۰,۱۱	۲,۰۱	۰,۰۴۶

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

۴-۴-۴- فرضیه چهارم

در جهت تبیین فرضیه چهارم «رابطه معناداری میان نگرش زیست محیطی طبیعت گردها و رفتار زیست محیطی شان وجود دارد.» با توجه به فاصله ای بودن شاخص های فرضیه از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. در این آزمون فرضیه صفر عدم وجود رابطه خطی بین شاخص ها را نشان می دهد، اما اگر سطح معنی داری آزمون کمتر از $۰,۰۵$ به دست آید می توان فرضیه صفر را رد کرد و وجود رابطه معنی دار بین شاخص های نگرش زیست محیطی طبیعت گردها و رفتار زیست

محیطی شان را پذیرفت، جدول (۱۰) نشان می‌دهد شاخص خودداری از آسیب به محیط طبیعی و اجتماعی با آماره پیرسون ۰,۶۸، شاخص پیروی از قانون و تلاش در جهت حفاظت محیط طبیعی با آماره پیرسون ۰,۶۱ و شاخص دغدغه نسبت به محیط طبیعی با آماره پیرسون ۰,۴۴ و میزان معنی‌داری ۰,۰۰ که کمتر از ۰,۰۵ است، دارای رابطه‌ای متوسط تا قوی و معنی‌دار با شاخص رفتار زیست محیطی طبیعت گرد‌ها می‌باشد و قابلیت تعمیم به کل جامعه را دارد که گویای این واقعیت است که هر چه بر نگرش زیست محیطی طبیعت گرد‌ها افزایش یابد سبب بهبود رفتار طبیعت گرد‌ها می‌شود. بنابراین فرضیه چهارم تحقیق «رابطه معناداری میان نگرش زیست محیطی طبیعت گرد‌ها و رفتار زیست محیطی شان وجود دارد» مورد تایید قرار می‌گیرد.

جدول ۱۰: همبستگی بین شاخص های رفتار زیست محیطی و نگرش زیست محیطی طبیعت گرد‌ها

رفتار زیست محیطی	خودداری از آسیب به محیط طبیعی و اجتماعی	پیروی از قانون و تلاش در جهت حفاظت محیط طبیعی	دغدغه نسبت به محیط طبیعی
آماره پیرسون	۰,۶۸	۰,۶۱	۰,۴۴
میزان معناداری	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰
مجموع	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

۵- نتیجه گیری

اکوتوریسم یکی از زیرشاخه‌های گردشگری است، که مناظر زیبای طبیعت از کانون‌های جذب گردشگر آن می‌باشد. لذا اهمیت دادن به نقش آن در حفاظت از محیط زیست به منظور دستیابی به توسعه پایدار ضروری است، اکوتوریست‌ها که با انگیزه‌های خاص خود به نواحی طبیعی و بکر کره زمین مسافرت می‌کنند، تجربه‌های سودمندی به دست می‌آورند. آنان با کسب معرفت درباره ابعاد فرهنگی- زیست محیطی طبیعت هر منطقه و کشوری، به حافظان و دوستداران طبیعت می‌پیوندند. در عین حال نیز توجه به پیامدهای منفی اکوتوریست‌ها در مناطق طبیعی، اصلاح روند بحران محیط زیست به اعتقاد عموم و صاحب نظران محیط زیست در گرو اصلاح آموزه‌های انسان و تغییر نگرش، بینش و دانش انسان نسبت به سرنوشت خود و محیط پیرامون می‌باشد. به رغم تلاش‌های گسترده‌ای که از طریق نظام های آموزشی رسمی و غیررسمی در سطوح بین‌المللی و ملی به منظور تعمیم آموزش‌های محیط زیست به عمل آمده، دست آوردها محدود و ناکافی در پی داشته است. آگاهی‌های زیست محیطی نقش مهمی در فعالیت‌های روزمره افراد جامعه دارد. این آگاهی مسیر توسعه جوامع را هموار می‌کند و از مشکلات و نارسایی‌های محیطی به وجود آمده می‌کاهد. لذا آگاهی از پیامد رفتارهای اشتباه سبب کاهش این نوع رفتارها در محیط زیست می‌شود و به افزایش ظرفیت های محیط کمک می‌کند. با توجه به مباحث مطرح شده مشخص می‌شود بسیاری از مسائل پدید آمده در محیط، نتیجه ناآگاهی انسان از عواقب رفتارهای خود در برابر محیط است. در این زمینه افزایش آگاهی اکوتوریست‌ها از جنبه‌های مختلف زیست محیطی یکی از مهمترین راهکارها در کشورهای در حال توسعه برای دستیابی به حفظ محیط زیست در جوامع است. دانش و آگاهی از محیط زیست، بنیادی ترین شیوه در حفاظت محیط زیست بوده که هدف از آن، یافتن مناسب ترین و بهترین نظام و شیوه ارائه مطالب و نحوه فعالیت‌ها و اجرای ساختاری است که زمینه ساز ارتقاء آگاهی های زیست محیطی در سطح جامعه می‌باشد تا از این طریق هر فرد جامعه، خود را از طریق احترام گذاشتن به طبیعت، مسئول در حفظ و حمایت از محیط زیست بداند. لذا پژوهش مورد نظر با هدف تحلیل و بررسی دانش و آگاهی زیست محیطی طبیعت گرد‌ها انجام گرفته است. بنابراین در این باب ابتدا به بررسی و مقایسه نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر با نتایج کلی مطالعات مشابه پیشین پرداخته‌ایم و سپس به بیان یافته‌های تحقیق پرداخته‌ایم. برای مقایسه کلی میان

نتایج مطالعات پیشین و مطالعه حاضر به نتایج کلی مطالعات گذشته اشاره می‌شود. نتایج این تحقیق، با نتایج تحقیقات محققانی چون فاضلی و جعفر صالحی (۱۳۹۲)، در پژوهش خود تحت عنوان "شکاف نگرش، دانش و رفتار زیست محیطی گردشگران"، بریمانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود تحت عنوان "تحلیل حسنیستی ادراک جوانان از اکوتوریسم، مطالعه موردی: دانش آموزان مقطع متوسط شهرستان میاندو رود" و ژنگ و همکاران (۲۰۱۷)، در پژوهش خود تحت عنوان "ارتباط بین دانش محیط زیست، توجه به محیط زیست و هدف اصلی گردشگران برای اکوتوریسم در چین" مطابقت دارد. در مجموع بررسی فرضیات تحقیق نیز نشان داد که سطح دانش و آگاهی طبیعت گردها در فراهم کردن حفظ محیط زیست طبیعی موثر است که این فرضیه با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای در فرضیه اول تایید می‌گردد. آزمون تی دو نمونه مستقل نیز در فرضیه دوم نشان دهنده وجود تفاوت معنادار در دو گروه زنان و مردان در سطح اطمینان ۹۵ درصد در زمینه دانش زیست محیطی می‌باشد. فرضیه سوم تحقیق با استفاده از رگرسیون نشان از معنی‌دار بودن مدل رگرسیونی از لحاظ آماری است. لذا فرضیه تحقیق «عوامل فردی و اقتصادی- اجتماعی بیشترین تاثیر در رفتار زیست محیطی طبیعت گردها نقش دارد» تایید می‌گردد. فرضیه چهارم تحقیق نیز نشان از وجود رابطه معنادار میان نگرش زیست محیطی طبیعت گردها و رفتار زیست محیطی شان می‌باشد.

پیشنهادات

پیشنهادات زیر در زمینه بهبود وضعیت منظر و گسترش گردشگری در روستاهای مورد مطالعه پیشنهاد می‌گردد: تلاش شود تا با انتشار نشریات، برگزاری سمینارها و امثال آن کمک به برنامه‌ریزان محلی نیز مورد توجه قرار گیرد و اجرای قوانین بین‌المللی محیط زیست با هدف توسعه اکوتوریسم در سطح جهان محترم شمرده شود. توسعه فیزیکی اماکن طبیعی به عنوان کانون‌های جلب توریست می‌بایست براساس طرح‌های جامع صورت گیرد و برای آگاهی دادن به توریست‌ها در مورد حفظ و ارزش پارک‌ها و چشم‌اندازهای طبیعی؛ مراکز بازدیدکنندگان ایجاد گردد بهترین روش‌های انتقال آموزه‌ها استفاده از وسایل و مواد نشر آگاهی‌ها مانند تهیه بروشور و فیلم کوتاه و آگاهی رساندن از طریق شبکه‌های پرترفدار و پربازدید اجتماعی است.

برنامه ریزی جهت کنترل ورود و خروج گردشگران در پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده
مراقبت دقیق از ایستگاه‌های حیات وحش و نواحی شناسایی شده دارای گیاهان باارزش
ترغیب و تشویق سازمان‌های مردم نهاد برای تبلیغ و ترویج فرهنگ طبیعت گردی
ایجاد علائم راهنمای مسیرهای گردشگری در روستاهای مورد مطالعه
افزایش تاسیسات رفاهی (سرویس بهداشتی، پارکینگ و...) در روستاهای مورد مطالعه
احیا آداب و رسوم محلی در روستاهای مورد مطالعه

منابع

[1] رمضان نژاد، یاسر، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۶)، ارزیابی فرهنگ محیط‌زیستی جامعه در مقاصد گردشگری ساحلی روستایی استان گیلان، مطالعات جغرافیای انسانی نواحی ساحلی، سال اول، شماره اول، پیاپی ۱، صص ۵۶-۳۷.

- [2] Lo, A. S., & Lee, C. Y. (2011). Motivations and perceived value of volunteer tourists from Hong Kong. *Tourism Management*, (32)2, 326- 334.
- [3] Klo ckner, A.CH). (2013), A comprehensive model of the psychology of environmental behavior-A meta-analysis. *Global Environmental Change*, 23, 1028–1038.
- [4] Gthinji Mwangi, Wanjiko, 2006, An evaluation of the use of eco labeling Within the Ecotourism Sector, University of East Anglia
- [5] Chiu, H.T.Y., Lee, I.W., & Chen. T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications: *Tourism Management*, 40, 321-329.
- [6] تیبیره، اسماعیل (۱۳۹۲)، ارزیابی نقش اکوتوریسم در توسعه مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان سروآباد- دهستان اورامان تخت، پایان نامه کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه زنجان.
- [7] ادینگتون (۱۳۷۴)، اکولوژی، فعالیت های تفریحی و صنعت جهانگردی، ترجمه اسماعیل کهرم، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
- [8] زاهدی، شمس السادات (۱۳۸۰) "اکوتوریسم و توسعه پایدار"، مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت جنگلهای شمال و توسعه پایدار، نشر سازمان جنگلها و مراتع کشور
- [9] بریمانی، فرامرز، رمضان زاده لسبویی و حسینی و لشکلابی، سید حسن (۱۳۹۵)، تحلیل حسنی ادراک جوانان از اکوتوریسم، مطالعه موردی: دانش آموزان مقطع متوسط شهرستان میاندورود، مطالعات اجتماعی و روانشناختی زنان، سال ۱۴، شماره ۲، صص ۱۸۳-۱۵۷.
- [10] عزیزی، مریم (۱۳۸۸)، بررسی روش های آگاه سازی و دانش افزایی زنان خانه دار شهر ایلام در زمینه حفاظت از محیط زیست، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه پیام نور - مرکز تهران .
- [11] سجاسی قیداری، حمدالله، فعال جلالی، امین (۱۳۹۷)، سنجش آگاهی و رفتار زیست محیطی روستاییان، (مطالعه موردی: دهستان زنگلانلو)، فصلنامه برنامه ریزی فضایی، سال هشتم، شمار اول، پیاپی ۲۸، صص ۵۰-۲۹.
- [12] محرم نژاد، ناصر و حیدری، عمران (۱۳۸۵)، تدوین الگوی مدیریتی توسعه پایدار آموزش محیط زیست برای نسل جوان کشور، مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، شماره ۲۸، صص ۷۷-۶۸.
- [13] Conde, M. C. & Sánchez, J. S. (2010). The school curriculum and environmental education: A school environmental audit experience. *International Journal of Environmental & Science Education*, 5(4), 477-494.
- [14] Zheng, Q. J., Xu, A. X., Kong, D. Y., Deng, H. P., & Lin, Q. Q. (2018). Correlation between the environmental knowledge, environmental attitude, and behavioral intention of tourists for ecotourism in China. *Applied ecology and environmental research*, 16(1), 51-62.
- [15] Hodson, D. (2011). *Looking to the Future*. Boston, MA: Sense Publishers.
- [15] حسینی، مریم سادات (۱۳۹۳)، بررسی نقش آموزش همگانی حفاظت از محیط زیست در ارتقا سطح آگاهی های دانش آموزان، مطالعه موردی: دانش آموزان مقطع متوسط ناحیه چهار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد آموزش محیط زیست دانشگاه پیام نور تهران مرکز.
- [16] فاضلی، محمد و جعفر صالحی (۱۳۹۲)، شکاف نگرش، دانش و رفتار زیست محیطی گردشگران، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال هشتم، شماره ۲۲، صص ۱۳۷-۱۶۱.
- [17] کهنی، مریم (۱۳۹۷)، تحلیل تمایل به پرداخت علاقه مندان به اکوتوریسم در منطقه حفاظت شده بینالود، پایان نامه کارشناسی ارشد اکوتوریسم، موسسه آموزش عالی بینالود، دانشگاه بینالود.

[18] شبیری، سید محمد، شمسی پاکباده، سیده زهرا، ابراهیمی، هادی (۱۳۹۲)، اثرات اجرای برنامه های آموزش زیست محیطی بر طبیعت گردی، مورد مطالعه، دانش آموزان مدارس لنگرود؛ مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال دوم، شماره ۷، صص ۱۶۲-۱۴۸.

[19] عینالی، جمشید، جعفری، غلامحسن، تبیره، اسماعیل (۱۳۹۳)، ارزیابی نقش اکوتوریسم در توسعه مناطق روستایی، مطالعه موردی: دهستان اورمان تخت، شهرستان سروآباد، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال سوم، شماره ۹، صص ۲۱۱-۱۹۱.

[20] علاء الدینی، پویا و فتحی، مرضیه (۱۳۹۴)، یادگیری تجربی و تغییر رفتار از طریق فعالیت های زیست بوم گردی، مطالعه کیفی گردشگران ایرانی، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۴، صص ۱۹۲-۱۷۵.

[21] صالحی، صادق، قدمی، مصطفی، همتی گویمی، زهرا (۱۳۹۱)، بررسی رفتارهای محیط زیستی در بین گردشگران ساحلی، مطالعه موردی: گردشگران ساحلی شهر بوشهر در ایام نورز، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال اول، شماره ۱، صص ۵۸-۳۵.

[22] نجار زاده، محمد، جعفری، سکینه، جعفری، نرگس، رجبی، نگار (۱۳۹۷)، رابطه ساختاری نگرش و دانش محیط زیستی با تمایلات رفتاری در حفاظت از محیط زیست، نقش میانجی رضایت گردشگر و فایده درک شده، فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، سال هفتم، شماره اول، صص ۱۴۲-۱۲۷.

[23] پارسا؛ سمانه؛ کابلی: سید حسن و جعفری؛ سکینه (۱۳۹۷)؛ نقش میانجی انگیزه سفر و رفتار مسئولانه در رابطه نگرش زیست محیطی با توسعه پایداری بوم گردی؛ دوفصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری؛ سال ششم؛ شماره دوازدهم؛ صص ۹۷-۱۲۰.

[24] Drumm, A. and Moore, A. (2005), *Ecotourism Development – A Manual for Conservation Planners and Managers, Volume 1: An Introduction to Ecotourism Planning, Second Edition.*

[25] Bagri, S., Gupta, B., & George, B. (2009). Environmental orientation and ecotourism awareness among pilgrims, adventure tourists, and leisure tourists. *Turizam: međunarodni znanstveno-stručni časopis*, 57(1), 55-68.

[26] Lewis T. O. Cheunga & Lincoln Fok (2013), Assessing the Role of Ecotourism Training in Changing Participants' Pro-Environmental Knowledge, Attitude and Behaviour, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(6), 645-661.

[27] Zheng, Q. J., Xu, A. X., Kong, D. Y., Deng, H. P., & Lin, Q. Q. (2018). Correlation between the environmental knowledge, environmental attitude, and behavioral intention of tourists for ecotourism in China. *Applied ecology and environmental research*, 16(1), 51-62.

[28] Aswita, D. (2018). Environmental Education and Ecotourism for Sustainable Life: Literature Study. *Jurnal Ilmiah Peuradeun*, 6(1), 17-30.

[29] Mondino, E., & Beery, T. (2019). Ecotourism as a learning tool for sustainable development. The case of Monviso Transboundary Biosphere Reserve, Italy. *Journal of Ecotourism*, 18(2), 107-121.